

MEESTERPREEK 14 FEBRUARI 2017, ROTTERDAM IN DE NIEUWE POORT

WORDT HET LEVEN DOOR HET LOT BEPAALD?

Is het door het lot bepaald dat ik vandaag hier opgevouwen zit in deze preekstoel die Ruben zo mooi heeft opgesnord? Niet helemaal gemaakt voor mijn lengte, maar andere Meesterpredikers voor mij, met een vergelijkbaar postuur, hebben zich ook op dit bankje gefrommeld en zijn instaat geweest een mooi verhaal te brengen.

Was het toeval dat ik in de zomer van 2013 in de NRC las over een predikant op de Zuid As in Amsterdam? Niet echt zou je kunnen zeggen want ik lees iedere dag de NRC en dat Ruben daar een keer in zou staan is ook niet onverwacht. Maar het is het natuurlijk wel! Het leidde ertoe dat ik door het artikel geïntrigeerd raakte en hem daarna opbelde om te vragen of hij zijn verhaal in Rotterdam wilde vertellen. Hij zei nog ja ook. De rest is geschiedenis en hier zitten we nu met z'n allen.

Is het leven nu juist zo'n aaneenschakeling van toevalligheden en wordt alles door het lot bepaald? Zijn we afhankelijk van dit toeval, of lot? Hopen we of geloven we dat de goede dingen ons enkel overkomen of hebben we het uiteindelijk allemaal in de hand? Is het leven maakbaar? Had ik niet gegoogeld en de telefoon opgepakt dan had ik hier niet gezeten.

Ik heb weinig met de kerk. Ben niet gedoopt maar mijn ouders hebben nog wel een poging gedaan mij naar de zondagsschool te sturen. Ze wilden in ieder geval wat mee geven over onze cultuur en waar wij vandaan komen. Want mooie verhalen staan er natuurlijk wel in de boeken die het geloof prediken. Verhalen die ik de laatste jaren weer wat vaker heb gehoord door mijn aanraking met de Nieuwe Poort. Ik kom hier niet preken, maar u een verhaal vertellen over wat mij bezig houdt. Misschien geeft het u een klein haakje naar uw eigen beslommering. Pikt u er nog wat van op, maar dat is misschien de goden tarten.

Verhalen vertellen wie doet dat eigenlijk nog. Wie kan er nog een behoorlijk verhaal vertellen? "Verhalen voor bij de centrale verwarming" zoals schrijver Heere Heeresma ooit eens een boekje noemde. In onze generatie kent iedereen wel een paar personen die mooie verhalen kunnen vertellen, vaak mooie, sterke moppen. Met een kop en een staart en de punch line op de juiste manier gebracht. Deze kunst is aan het vervagen. We krijgen onze grappen binnen via Whatsapp. Mooie plaatjes, kunstige video's en zeker lachen, maar een verhaal is het niet. Ik hoef u niet te vertellen dat in openbare gelegenheden men niet meer met elkaar praat, maar op zijn mobiele telefoon staat te gluren. Dat is lekker veilig en schermt ons af van de rest. Iedereen jankt over dit gebrek aan saamhorigheid en iedereen wil het anders, maar niemand doorbreekt het. Het zijn dit soort huizen, deze bijeenkomsten die misschien voorzichtig wat doorbraken forceren.

Maar goed we hadden het over het lot. Wordt het leven van de mens bepaald door het lot? De mens wikt, het lot ...of God...beschikt? Of gebeuren dingen uit vrije wil en door eigen inzet?

Ik houd het er maar even op dat het lot bepaalde dat ik op het Rijnlands Lyceum in de laatste jaren van mijn VWO een inspirerende leraar Nederlands kreeg. Mijn klasgenoten en ik waren in die tijd zeker geen boekenwormen en kwamen op maandag uitgelaten op school aan met

alle nieuwe quotes van Van Kooten & de Bie die de avond ervoor waren uitgezonden. De man wist ons echter wel te inspireren om Reve en Hermans te gaan lezen. Vervolgens, in het verlengde daarvan, door te pakken naar Sartre en Céline. We vervloekte natuurlijk alles wat van Mulisch was. Achteraf ben je zo dankbaar dat je deze man treft. Het lezen van die boeken heeft mij enorm gevormd. Het niet al te positieve wereld beeld dat ik mee kreeg uit die boeken hebben mij permanent beïnvloed. De antipathieke roman personages uit de boeken van Hermans of de figuur Frits van Egters uit de Avonden van Reve zijn een must om de mens beter te begrijpen. De eindeloze ellende over de Eerste Wereld Oorlog en zijn daaruit volgende diepgewortelde wantrouwen jegens de medemens die Céline beschrijft in zijn boeken Reis naar het Einde van de Nacht en Dood op Krediet hebben mij een gezonde achterdocht opgeleverd

Het rijkelui zoontje Holden Caulfield uit de Catcher in the Rye van Salinger die, nadat hij voor de kerstvakantie van school was geschopt, op zoek ging naar zichzelf is toch een personage waarover iedere puber moet lezen? Volgens Holden was alles nep: "phoney" zoals hij in het boek zegt. Iedereen om hem heen en die hij tegen kwam tijdens zijn dwaling door Manhattan deed zich anders voor dan dat ze daadwerkelijk waren. Niemand was echt. Nog steeds iets waar ook ik mij buitengewoon aan kan ergeren als ik zulke phoney's tegen kom.

Toen ik 19 jaar was las ik de trilogie De wegen Der Vrijheid van Sartre met daarin het eerste boek De Jaren des Onderscheids. De hoofdpersoon Mathieu maakte zoveel indruk op me dat ik bedacht dat als ik ooit een zoon zou krijgen, ik hem Mathieu zou noemen. Aldus geschiedde. Op 21 november 1998 stond er een annonce in de NRC: "Via de wegen der vrijheid, op weg naar de jaren des onderscheids, geboren Mathieu".

Maar wat boeide mij nou zo aan deze driedelige romancyclus van Sartre en in het bijzonder het eerste deel De Jaren des Onderscheids? Dit boek staat eigenlijk op zichzelf en kan gelezen worden als een afgerond geheel. Het is grotendeels geschreven tijdens de Tweede Wereld oorlog hetgeen de sfeer in het boek heeft bepaald. Het boek speelt zich af rond de jonge man Mathieu en zijn vrienden in Parijs. In de loop van de roman komt hij tot de jaren des onderscheids. Naarmate hij volwassener wordt neemt hij meer en meer verantwoordelijkheid voor zijn daden. Hij leert uiteindelijk inzien wat de vrijheid in het leven betekent. Hij maakt zich los uit de chaos van zijn verstand en gevoel. Daarmee wordt Mathieu de onafhankelijke mens. De existentialist. Ik heb dit later allemaal wat beter begrepen, maar de roman creëerde in mijn onderbewustzijn wat Sartre echt bedoelde. De existentie (het bestaan) gaat vooraf aan de essentie (de wezensbepaling). Dus de mens bestaat eerst, komt op de wereld en doet zich voor. Pas later wordt hij nader bepaald. Hij is dus eerst onbepaald omdat hij nog niets is. Hij kan alleen bepaald worden als hij iets van zichzelf maakt. Ik citeer Sartre: "De mens is niets anders dan wat hij van zichzelf maakt. Dat is het eerste beginsel van het existentialisme." Einde citaat. De existentialist vertrouwt op niets anders dan zijn eigen vermogen. Hij gelooft niet in een ideaal of dat er een hemel is. Het doel van de gelovigen om in de hemel te komen is niet de bron voor geluk. Nee, het leven is zelf maakbaar en het lot van de mens ligt nergens anders dan in hemzelf. Alleen de werkelijkheid is betrouwbaar en geloof, hoop of dromen zijn bedrieglijk. De mens is verantwoordelijk voor zijn daden en kan kiezen. Hij is vrij omdat hij kan kiezen.

Dit klinkt misschien extreem. Niets is het lot, niets overkomt je, alles komt door eigen kracht. Daar staat het andere uiterste tegenover: niets komt uit eigen kracht, alles komt door het lot. Het is misschien wel een samenspel, maar ik neig toch vooral naar het eerste, dat we maakbaar zijn.

De literatuur heeft dus grote invloed op mij gehad en nog steeds lees ik hoofdzakelijk romans. Maar hoe krijgen we de huidige puber aan het lezen? De schrale leeslijst die op school tegenwoordig wordt voorgeschoteld is zo droevig. Ik vind dat echt lastig en krijg het bij mijn eigen kinderen maar nauwelijks voor het voetlicht. Ik zou willen pleiten voor meer en vooral efficiënter geld naar onderwijs. Leraren worden helaas onderbetaald hetgeen de kwaliteit niet ten goede komt. Investeren in het onderwijs zou de overheid als hun primaire taak moeten zien. Het is het allerbelangrijkste dat we onze aanstormende generatie kunnen meegeven. Zorgen dat we het beste onderwijs in de wereld hebben, dat zou ons toch moeten lukken? Het verlangt een lange termijn consistent beleid vanuit de politiek en dat is helaas in ons bestel lastig. Enfin, ik probeer mijn collega's te overtuigen af en toe eens wat literatuur te lezen in plaats van management boeken om op die manier anders naar het leven te kijken. Een mensenleven is immers een verhaal, geen organisatie.

Hoe is mijn weg naar de vrijheid verlopen?

Mijn beiden ouders komen uit Zeeland. Mijn opa van moeders kant was een verdienstelijke boer op Noord Beveland. Twee dochters, dus een opvolging was al lastig. Mijn Opa overleed vroeg toen ik een jaar of 4 was. Had hij langer geleefd en tot zijn zeventigste geboerd was ik dan boer geworden? Het had zomaar gekund. Mijn Oma heeft het in haar eentje een paar jaar kunnen volhouden, maar zag zich toen genoodzaakt de boerderij te verkopen. Mijn toekomst als eventuele boer werd door het lot anders bepaald.

Mijn vader was de jongste uit een gezin van 5 en mocht, in het bezit zijnde van een goed stel hersens, gaan studeren. Zijn oudste broer had de aardappelhandel overgenomen van hun inmiddels overleden vader. Zo toog mijn vader naar Rotterdam om economie aan de NEH te gaan studeren, betaald door zijn broer. Na zijn studie kwam hij te werken bij een kunstmestfabriek hier in Rotterdam dat een co-operatie was tussen Groningse en Zeeuwse boeren. Hij kon het agrarische blijkbaar niet achter zich laten en hij is daar zijn hele leven blijven werken. Hij heeft via een management buy out de boeren uitgekocht en aan het einde van zijn carrière het inmiddels internationale bedrijf verkocht aan een groot conglomeraat. Had hij dit zo bedacht? Nee, natuurlijk niet. Hij begon met niets. Hij heeft echter het lot ter hand genomen en zijn leven maakbaar gemaakt door keuzes te maken. Hij heeft de kansen die op zijn pad kwamen gepakt en er zelf wat van gemaakt.

Voor mij was de start in mijn leven een stuk makkelijker en daarmee ook gelijk een valkuil. Je denkt al snel dat je iets bent, maar ik had nog niets van mijzelf gemaakt. Als zuinige Zeeuwen wisten mijn ouders ons als kinderen nog wel onder de duim te houden en hadden we allemaal wel een baantje in de zomer, maar verwend werden we toch wel. Hoe ging ik iets van mijzelf maken in zo'n comfortabele omgeving?

Hoewel een studie in Delft mij aantrok, overtuigde mijn vader mij dat economie een betere keuze was. Ik was nog steeds onbepaald en nog niet instaat mijn eigen keuzes te maken. Vrij te zijn in mijn keuzes. De studie economie in Rotterdam verliep achteraf gezien zonder veel inspanning waardoor er veel tijd voor andere dingen was. Een prima tijd om je te ontwikkelen, waar tegenwoordig nauwelijks meer tijd voor schijnt te zijn. Ik kon kiezen en besloot voor Shell in London te gaan werken. Het lot bepaalde wel dat ik daar in die internationale gemeenschap mijn Franse vrouw tegen het lijf liep. Letterlijk want iedere ochtend liepen we van Embankment metrostation over de loopbrug naar Shell Centre. Na een kleine vijf jaar begon het toch wel wat te kriebelen. Er ontstond een interessante mogelijkheid bij één van de recente investeringen die mijn vader had gedaan met een aantal andere investeerders. Anthony Veder in Rotterdam. Dit voelde eigenlijk als een stap terug in mijn weg naar de maakbare persoon. Was het wel een vrije keuze? Deed ik het voor mijn vader? Was het de makkelijke weg? Nam ik verantwoordelijkheid voor mijn daden? Was ik vrij? Het bleek uiteindelijk niet mee te vallen.

Vorige maand vierde ik daar mijn 25 jarig jubileum. Toen ik bij dit stoffige Rotterdamse bedrijf in 1992 kwam had ik na 6 maanden spijt als haren op mijn hoofd. Het was een conglomeraat van allerlei kleine activiteiten die allemaal wel iets met scheepvaart hadden, maar soms ook niet. Zo hadden ze wat onroerend goed, AVIS rent a car op de Antillen, havenagenturen, reisbureaus, een paar kleine gastankers, koelschepen voor bananenvervoer, deelnemingen in een paar containerschepen, een expeditiebedrijfje etc etc. Overall in, maar nergens goed in. Tijd voor keuzes en het lot van deze onderneming te bepalen om het te behoeden van de ondergang. Gelukkig zag de raad van commissarissen dit ook en maakte we de weloverwogen keuze om het bedrijf te focussen op de gastankervaart en de nevenactiviteit het zakenreisbureau Anthony Veder Travel in Rotterdam te behouden. Het werd een interessante tijd van onderdelen verkopen en investeren in de vloot van gastankers. We hadden de keuze echter nog niet gemaakt en de eerste desinvesteringen gedaan of de markt voor gastankers zakte in 1995 in elkaar. Sloeg het lot dan toch toe? We waren overtuigd van onze beslissing en bleven desinvesteren en investeren. Eind jaren '90 kochten we met de HAL de laatste andere aandeelhouders uit. Rond 2000 verkocht ik aan het zittende management onze laatste non core business, de activiteiten op de Nederlandse Antillen. De gasmarkt werd maar niet beter en om ons heen gingen zelfs partijen failliet. Ondertussen moest er bij Anthony Veder geld bij. Rond 2001 en 2 begon ik me echt af te vragen of ik het wel goed zag. Was er licht aan het einde van de tunnel of was het de aanstormende trein? Was ik de mast overboord aan het zeilen en het familiekapitaal aan het verspelen? Ieder dubbeltje werd omgedraaid en er ging geen cent uit het bedrijf zonder dat ik het wist. Mijn Zeeuwse bloed en zuinigheid kwam goed van pas. Maar de twijfel was er. Het bewustzijn dat er vele gezinnen afhankelijk waren van dit bedrijf legde een zware druk op mijn schouders. Het lot tartte mij. Lastige strategische beslissingen moest ik nemen. Het kantoor Singapore dat ik in 1997 had opgezet en waar we inmiddels een behoorlijke vloot hadden opgebouwd moest dicht om kosten te besparen. Dan maar wat vaker in een vliegtuig. In 2003/4 sloeg de markt dan eindelijk om en omdat we toch waren blijven investeren konden we goed profiteren van de stijgende markt. Het geduld werd beloond. De les die ik eruit leerde was dat als je daadwerkelijk in iets geloofd en als dat

geloof ook onderbouwd is met een zinnige business case, dan moet je er voor gaan en vasthouden. De juiste focus houden. Het vertrouwen dat je vraagt aan de mensen om je heen niet beschadigen. Zij zien ook de ellende en vertrouwen erop dat je weet wat je doet en er voor zorgt dat het bedrijf er weer bovenop komt. De volgende cyclus zagen we op tijd aankomen. In de jaren 2006 en 2007 leek scheepvaart wel “the new economy” en groeide de bomen tot in de hemel. Het kon niet op. Met de slechte jaren nog in het geheugen vertrouwden wij dit niet en stopte met investeren en zette in op schuld aflossen. Toen de crisis in 2008/9 toesloeg waren wij nagenoeg schuldenvrij. We creëerde zodoende ruimte om een paar jaar later weer fors in schepen te investeren tegen aantrekkelijke prijzen. We hebben nu een prachtige moderne vloot met 30 gastankers en hebben een sterke wereldwijde marktpositie. Er staat een fantastisch bedrijf met een sterke focus waarbinnen veel ruimte is voor innovatie om ons steeds opnieuw te kunnen uitvinden. Wij hebben als bedrijf enorm ingezet op duurzaamheid en veiligheid en dat helpt in ons succes. We hebben een mooie reis achter ons en voor ons ligt een mooie snelweg waar we lekker met z’n allen hard op gaan rijden.

Ik ben verantwoordelijk voor mijn daden en heb vele keuzes gemaakt. Ben ik vrij en de existentialist volgens Sartre? Ben ik een bepaald persoon geworden en heb iets van mijzelf gemaakt? Heb ik de juiste keuzes gemaakt? Ik weet het niet en vind het allemaal best lastig.

Ik heb het gevoel dat ik er nog niet ben. Ik ben na 25 jaar nog buitengewoon gemotiveerd omdat de business nog steeds leuk is, maar vooral de mensen in ons bedrijf motiveren mij. Wij hebben de laatste jaren een omslag gemaakt in het aantrekken van mensen die vooral moeten voldoen aan onze waarden. Als iemand daar intrinsiek aan voldoet dan maakt het niet eens zoveel uit wat voor ervaring hij of zij meeneemt. We hebben veel jonge mensen aangenomen die daarin passen. Die zijn multi-inzetbaar en schuiven door naar verschillende afdelingen. Ze ontwikkelen zich door te kiezen en de kansen te pakken. Daarnaast hebben we ook de oudere generatie op sleeptouw kunnen nemen omdat ze bereid waren mee te gaan in de verandering. We hebben ze kunnen blijven motiveren in hun nieuwe rollen. Dat is mooi om te zien en dat geeft veel energie.

En Rotterdam motiveert natuurlijk! Ik vind het fantastisch om in deze stad te werken. Als ik de stad vergelijk met toen ik hier als student aankwam in 1981 en nu, dan is dat een onbeschrijfelijk verschil. Rotterdam zit in zo’n positieve flow met zoveel positieve energie dat zelfs de Burgermeester zijn huidige baan prevaleert boven het premierschap. Jonge academici die bij ons werken en na hun studie naar Amsterdam zijn gegaan, verhuizen massaal naar Rotterdam. Hier gebeurt het. Dit was 10 jaar gelden ondenkbaar. Ik ben blij dat ik een klein beetje kan bijdragen in verschillende besturen van Rotterdamse instellingen. Maar is het genoeg? De stad kent natuurlijk nog vele problemen en dossiers. Een smeltkroes van 170 nationaliteiten. Een politiek die zowel lokaal als landelijk aan kwaliteit inboet. Ik maak me daar grote zorgen om. De kwaliteit die in onze gemeenteraad en in ons parlement zit is bedroevend laag. De afstand met het bedrijfsleven is groot. Wie durft een zijstap te maken om een paar jaar in de gemeenteraad of parlement te zitten? Wie is er überhaupt nog lid van een politieke partij? Onze ouders waren braaf lid, maar ik ken bijna niemand in mijn vriendenkring die dat wel is. Ikzelf ook niet.

Kijk ik om mij heen naar mijn leeftijdsgenoten, mijn generatie, zijn die er dan in geslaagd zelf het lot te bepalen? Is hun leven maakbaar geweest? Zijn zij vrij omdat ze hebben kunnen kiezen? Sommigen wel, maar een grote groep ook niet. Ik maak mij zorgen om de mid-vijftigers zonder werk. Mannen en vrouwen die 30 jaar werkervaring achter de kiezen hebben, een enorme ervaring hebben, vaak nog vol energie zitten, komen thuis te zitten. Ze komen lastig weer aan het werk. Ze willen weer aan de slag en zijn bereid concessies te doen op arbeidsvoorwaarden, maar blijven toch vaak links liggen. Terwijl deze groep nog minimaal 10 jaar moet werken en waarschijnlijk langer omdat het pensioen niet toereikend zal zijn om comfortabel de langere levensverwachting uit te zitten. Dit onderwerp staat maar nauwelijks op de politieke agenda en is minder sexy dan het over jeugdwerkloosheid hebben. Naar mijn mening ten onrechte. De overheid zou zich moeten inspannen deze groep aan het werk te krijgen door incentives op sociale lasten te bieden en de oudere werknemer aantrekkelijker te maken en demotie te normaliseren. We moeten een omgeving scheppen die de werknemer van middelbare leeftijd in staat stelt weer iets van zichzelf te maken.

Alles nog eens in overweging nemende slaat het lot natuurlijk soms toe. Ook bij mij heeft het lot diepe sporen achtergelaten. Daar staat tegenover dat soms dingen je ten positieve toevallen. Je wordt blij verrast door geluk dat je overkomt. Maar toch blijven we ook dan verantwoordelijk voor onze daden en de keuzes die we dan maken. Ik realiseer me dat de waarheid weerbarstiger is. We denken dat we de keuze niet hebben en dat we niet vrij zijn. Dat werk, familie of andere omstandigheden in de weg staan om je eigen keuzes te maken. Je moet echter de kracht hebben om juist wel te kiezen en je verantwoordelijkheid te nemen en daar naar te handelen. Pas dan ben je vrij.

Het is vandaag 14 februari. Valentijnsdag! Had ik het niet gewoon over de liefde moeten hebben? Hoe mooi is dat wel niet? Twee geliefden, mensen die van elkaar houden, die voor elkaar gekozen hebben en verbonden zijn. Die de wegen der vrijheid hebben gevonden door de verantwoordelijkheid voor hun daden te nemen en te kiezen. Of is het geen werkelijkheid en zijn het dromen of het geloof in het ideaal dat zogenaamd de bron is van geluk?

Ik laat u achter in chaos. De chaos van verstand en gevoel.

Dank u wel.